

Dunántúli Harangszó

A NYUGATI (DUNÁNTÚLI) EVANGÉLIKUS EGYHÁZKERÜLET LAPJA

2021. TAVASZ

18

3. Recitativo

Basso

Continuo
(Organo e
Violone, da
ritard.)

So geht aus Got-tes Herr-lich-keit und Thron sein ein-ge-bor-ner Sohn. Der
Held aus Ju-da bricht her-ein, den Weg mit Freu-dig-keit zu lau-fen und uns Ge-fall-ne zu er-
kau-fen. O hel-ler Glanz, o wun-der-ba-rer Se-gens-schein!

4. Aria

Basso Solo

(Violini I, II,
Viola)

Continuo
(Organo e
Violone, da
ritard.)

Strei
piano

te, sie-ge, star-ker Held!

Strei te, sie-ge,

star-ker Held, strei-te, sie-ge, star-ker Held, sei vor uns im Flei-sche kräf-

Szerkesztői sorok

Komoly és ugyanakkor könnyed olvasmányokkal látogatunk el kedves Olvasóinkhoz ezekben az embert próbáló időkben. Isten igéje, ahogyan eddig is, reménységben megerősítve fordítja tekintetünket a jövő felé. Ugyanakkor az elmúlt idők eseményeire és tanulságaira is figyelünk. Így kerül elénk a hazai evangélikusságunk történetét jelentősen meghatározó, 35 évvel ezelőtt megjelenő irat, a Testvéri Szó. Fuchs Pál 1944-ben elmondott ünnepi beszéde pedig ma is érvényes mondanivalóval szólít meg.

Az egyházmegyei oldalakon a járvány miatt istentiszteleteinket érintő kihívásokról olvashatunk. Az istentiszteleti karantén különbözőképpen érinti a lelkeseket és a gyülekezeti tagokat egyaránt. A mindannyiunkat átjáró türelmetlen feszültséget szeretnénk oldani a gyermeki egyszerűséggel értett vagy félreértett helyzeteket arcunkra mosolyt csalóan humorosan megfogalmazó „gyerekszájak” mondataival.

A közeledő ünnep kapcsán nagypéntek kerül nagyító alá, valamint az Ökumenikus Segélyszervezet munkájával ismerkedhetünk meg közelebbről. Egyéb rendszeres rovataink is további érdekes és megszívlelendő tartalmat hordoznak.

Jó és építő olvasást kívánok!

Koczor György főszerkesztő

A violahalál

A bőjt, mint az advent, harci időszak. Liturgikus színe a viola. Violaszínű stólat hord a pap, violaszínű terítőt kap az oltár. Ez a szín a halál keresztény szemlélete a világ feketéjével szemben, mert Krisztus óta a halál nem az elmúlás és a gyász szomorú eseménye, hanem a megtérése, a bűnből, halálból való feltámadása. A bűnös halála fekete, mert az a vég. Krisztus halála viola, mert ő a kezdet! Kezdet, aki mint Megváltó elszántan küzd és győz, ahogyan Luther énekl: „Ilyen bajvívás nem volt még. / Küzdött halál és élet.”

A költők énekei inkább a halállal vívódók vereségéről szólnak! Ady Endre így énekel: „Hiába minden, mind lehullunk, / Húza a halál-tó: elveszünk, / Hiába lelünk, lángolásunk, / Szerelmünk, / jószágunk, eszünk. / Erőt mi rajta nem veszünk: / Halál-tó marad Magyarország.” József Attila pedig így: „Ezt onnan tudom, hogy letörtem vágyva, / ahogy letört a halál tégedet. / Reméltél; én is. Tudtuk, hogy hiába, / mint tudja, ki halottat költöget.”

Aki saját eszével és erejével próbál küzdeni kísértő, bűn és halál ellen, annak szükségszerűen vereséget kell szenvednie. Hiába küzd, mert még ha nyer is, a végén akkor is veszítenie kell.

Isten elküldte a Fiát, hogy küzdjön és győzzön. Az Evangélikus énekeskönyv teológiai hibajavítója Luther énekénél pontosan működött, amikor a „küzd velünk” kitélt „küzd értünk”-re helyesbítette. A szóban forgó küzdelem ugyanis nem bennünk, nem velünk, még csak nem is miattunk, hanem értünk folyik. Ahogyan az advent, úgy a bőjt sem „lelki próba”, nem az Istennel együttműködni kész „emberek „jó akarat”, nem is a kegyes istenfélők melldőngető bűnbánata: „én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem”, hanem Isten Fiának mentő küzdelme és győzelme a kísértésben és a halálban, a pusztában és a kertben, ahol a harcát vívta, és ahol győzött. (Luther szerint Jézus a kertben halt meg!)

Bach 62. kantátája a következő szöveget recitálja és áriázza. A 3. tétel szövege: „Isten dicsőséges trónjától így érkezik az egyszülött Fiú, aki betör világba, hogy a földi utat barátságossá tegye, az elveszett embert megváltsa. Ó, tündöklő fényáradat, ó, csodás égi kegyelem!”

Az ária szövege a 4. tételben így kezdődik: „Harcolj és győzz, hős vitéz, járj előttünk, erőben hatalmas!” Jézus küz-

delmét Bach harci zenével festette meg, mint amikor egy vívó beviszi a találatát.

Erről a harcról tanítja a Kiskáté: „nem arannyal, sem ezüstrrel, hanem szent és drága vérével, ártatlan szenvedésével és halálával” váltott meg. Úgy küzdött és győzött a páston, hogy látszólag nem ő győzött, hanem hagyta, hogy legyőzzék. És mégis ő „Júda Hőse”! „Ő a vigaszom, baj ha jó.” (Nem „ez”, hanem „ő”!)

Weltler Sándor

IGEHIRDETÉS HÚSVÉT ÜNNEPÉN

1Kor 15,47–53 alapján

Az első ember a föld porából való, a második ember mennyből való. Amilyen a földből való, olyanok a földiek is, és amilyen a mennyből való, olyanok a mennyiek is. És amint viseltük a földinek a képét, úgy fogjuk viselni a mennyeknek a képét is. Azt mondom, testvéreim, hogy test és vér nem öröklheti Isten országát, a romlandóság nem öröklő a romolhatatlanságot. Íme, titkot mondok nektek: nem fogunk ugyan mindnyájan meghalni, de mindnyájan el fogunk változni. Hirtelen egy szempillantás alatt, az utolsó harsonaszóra; mert meg fog szólalni a harsona, és a halottak feltámadnak romolhatatlanságban, mi pedig elváltozunk. Mert e romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie, és e halandónak halhatatlanságba.

Nem elég, hogy van tovább. Furcsán hangzik ez a mondat húsvét hajnalán. Hiszen úgy érezhetjük, hogy húsvét örömhírének ez a tartalma, ez a lényege, hogy van tovább. A tanítványoknak, akik nagypénteken elveszítették Jézust, úgy érezzük, erre volt szükségük: mégis folytatódhat az útjuk Jézussal. Elhunytak szeretteink. Arra vágyunk, hogy újra találkozhassunk, hogy folytatódjon az életük. Néha be merjük vallani magunknak: előttünk a halál, és akkor véget ér mindaz, amiért most törjük magunkat. Arra van szükségünk, hogy legyen tovább, hogy legyen folytatás. A húsvéti örömhír ezt is jelenti, hogy mégis van tovább, a halálon túl is. De ennél többet is jelent.

Korinthusban tévtanítók azt hirdették a keresztényeknek, hogy lelki értelemben az ő feltámadásuk is megtörtént már. Pál apostol ezzel szemben szólaltatja meg az ige üzenetét arról, hogy Isten valami még nagyobb ajándékot tartogat nekünk, mint amiben már most részünk lehet. Ezzel szólít meg minket is: Isten többet szán nekünk, mint gondolnánk.

Mindig érdekesnek találtam azt a történetet, amikor a feltámadt Jézus megmutatja a kezén és az oldalán ejtett sebeket Tamásnak. Orvosi szakkifejezéssel élve: étellel összeegyeztethetetlen sérüléseket mutat. Azaz ezzel a földi étellel összeegyeztethetetlen sérüléseket. Mert ott azok már nem ártanak, nem akadályoznak semmiben. Ha olvassuk az evangéliumokat, Jézusnak is annyit kellett ellenfelekkel vitáznia, gúnyt és verést elviselnie, a templom megtisztításakor haragra gerjednie, barátja sírjánál sírnia. De a feltámadás után ilyesmiről egyáltalán nincs szó. Hanem valami egészen más minőségű életéről, ami az előbbinél többet jelent.

Igénkben és a megelőző versekben örökségről hallunk. Méghozzá kétféle, Ádáméről és Krisztuséről. Pál apostol azt mondja, hogy az utód olyan, mint az elődje. Nem mindegy, hogy kinek vagyunk az utódai, mert ezen múlik, hogy mit öröklünk. Nem mindegy, hogy mire támadunk fel, kárhozatra vagy üdvösségre. Isten többet szán nekünk, mint ami az emberi örökségünk lenne.

Mi ez a nagyobb ajándék? Igénk a „romolhatatlan” szóval jellemzi. Ugyanis Murphy törvényét így is megfogalmazhatjuk: „Ami romlandó, az el is fog romlani.” Arra

van szükségünk, ami nem test és vér, nem romlandó, nem halandó. Ez a furcsa kifejezés, a romolhatatlanság nem azt jelenti, hogy a betegség, öregedés nem fog végre megakadályozni abban, amit tenni akarok. Hanem hogy más fogok tenni, máshogy fogok élni. Nem romolhatatlan lehetőségekre van igazán szükségünk, hanem romolhatatlan tettekre, romolhatatlan akaratra.

Hogyan lehet ez a miénk? A megoldás az átváltozás. Amikor ez az igénk elváltozást hirdet meg, akkor is a jól ismert bibliai fogalomról, a megtérésről van szó. Ez pedig nélkülözhetetlen. Újjászületés nélkül nincs értelme Krisztus feltámadása ünneplésének sem. A feltámadott élet nem a halál előtti földi élet folytatása, hanem egészen más. Nem egyszerűen folytatást kapunk. Nem csak az a húsvéti örömhír, hogy van tovább. A mi szándékunk sokszor csupán annyi, hogy a meglévőt konzerváljuk. Pedig amit itt olyan nagy kincsnek tartanak, nem menthető át az örökkévalóságba. A halál feletti győzelem nem egyszerűen haladékot jelent mindarra, ahogyan élünk. Az új élet harsonája nem egyszerűen a halálból való visszatérést jelenti, hanem átváltozást.

Furcsa lehet számunkra Pál apostol fejtegetése arról, hogy nem fogunk mindnyájan meghalni. De a lényeg az átváltozás: bármi is kinek-kinek a véleménye halálról és feltámadásról, mindenképpen arra van szüksége, hogy az élete egészen megújuljon.

Luther Márton nagyon szemléletesen ír erről az átváltozásról: „Hogyan beszél itt szent Pál erről az életről és létről! Mintha nem is az emberről, hanem ruháról volna szó, amelyet most viselni kell, de amit majd le kell vetni és egy másikat felöltöteni; úgy beszél a halálról és a sírról, mintha valami ócska, kopott kabátot kellene levetni és eldobni, s a feltámadás azt jelentené, hogy szép öltönyt kell felvenni, amelynek neve: immortalitás, romolhatatlanság vagy halhatatlanság, megszöve Krisztus diadalából.”

Ha azt mondom, boldog húsvétot, boldog feltámadásünnepe, akkor azon nem csak azt értem, hogy boldog folytatásünnepe kívánok, hanem boldog átváltozásünnepe! Ámen.

(A 2019. április 21-én elhangzott igehirdetés szerkesztett változata)

MÁRCIUS

[Jézus] így válaszolt: Mondom nektek, ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak kiáltani. (Lk 19,40)

„Róla beszél fű, virág...” – teszünk sokszor mi is bizonyosságot gyönyörű ifjúsági énekünk soraival (ÚÉ 139). Mert mindig volt, van és lesz egy kisebb vagy nagyobb rész, egység ebben az Isten fiainak megjelenését sóvárogva váró teremtet világban (Róm 8,19), amely rá tud csodálkozni a gondviselő Isten nagyságára, és ebből fakadóan dicsóíti Őt. Isten csodálatos dolgairól beszél a hálás szívű ember, de hirdeti ezt a természet, az új tavaszi ébredés, a teremtés milliónyi csodája is. Nem jutott el hozzám híre, hogy bárki is „hallott” volna követ kiáltani, ennek ellenére beszédek tudnak lenni a kövek. Hordozzák bár barlangrajzok ábráit magukon, vagy álljanak különböző alakzatban összerakva – piramisokat formálva vagy ősi városrészek maradványaiként –, sok mindent elárulnak egy-egy korról, kultúráról, vallásról, emberekről.

Sokunk számára e hónap legkiemelkedőbb egyházi ünnepe a virágvasárnap. A történet lukácsi leírásának végén a farizeusok felszólítják Jézust, hogy utasítsa rendre hozsannázó tanítványait, aki ezzel a „próféciával” válaszol nekik: ha majd elhallgatnak tanítványai, és nem hirdetik többé a békesség evangéliumát, már csak a kövek fognak kiáltani. Majd a történet folytatásában Jézus megsíratja Jeruzsálemet, és megjövendöli annak pusztulását, ami azért történik meg, mert nem ismerte fel „a békességre vezető utat”. Jézus itt tkp. egy római várostrom jellemző lépéseit sorolja fel, ami Kr. u. 70-ben be is következett, és erről mindmáig kiáltanak a kövek...

Ha felismertük Jézusban azt, aki a mi életünket is a békesség útjára téríti, és azon vezeti, lélekben csatlakozzunk most az egykori tanítványi sokasághoz, és velük együtt hirdessük: „Áldott a király, aki az Úr nevében jön!”

Benedek János

ÁPRILIS

[Krisztus] a láthatatlan Isten képe, az elsőszülött minden teremtmény között. (Kol 1,15.)

Egy alkalommal, amikor vonaton utaztam hazafelé, beült abba a vagonba egy tizenéves fiú, ahol én is ültem. Ahogy ránéztem, nagyon meglepődtem. Egy ismerőst véltem felismerni, csak sokkal fiatalabb kiadásban. Egy idő után nem hagyott nyugodni a dolog, ezért megkérdeztem: Te nem a Kovács József fia vagy? De igen – hangzott a válasz.

Amikor Jézusról beszélünk, sok minden megfogalmazódik gondolatainkban: vannak, akik nagy tanítónak tartják, mások egy csodálatos gyógyítóról beszélnek; míg vannak olyanok is, akik egy nagy csodatévőnek tartják. És még sok mindent el lehet mondani róla. Ez az ige azonban arról beszél, hogy Ő sokkal nagyobb mindannál, amit általában gondolni szoktunk róla! Krisztus az Isten képe, sokkal inkább, mint ahogyan esetleg egy kamasz fiú az édesapját formázza! Amikor Krisztusra figyelünk, benne magára a láthatatlan Istenre nézünk. A legnagyobb!

Az elsőszülött kifejezés is erről tanúskodik. Hiszen ezzel a kifejezéssel nem csupán egy időbeli sorrendet jelöltek meg a gyermekek között. Az elsőszülött az örökös volt, aki továbbviszi mindazt, amit az apja jelentett az embereknek. Amikor mi Krisztusra tekinthetünk, akkor benne és vele az Atyára nézhetünk. Benne jelenik meg számunkra az Isten lényege, menteni akaró és tudó szeretete. Mindenkor hálások lehetünk, hogy így megmutatta, és ma is megmutatja magát Urunk elsőszülött Fiában! Ebben a hónapban pedig különösen ezért az első, a legnagyobb ajándékáért hív hálaadásra bennünket Isten igéje: **Köszönöm Uram, hogy Krisztusban többet adtál nekem egy orvosnál, egy tanítónál, egy csodatévőnél! A legnagyobbat, az elsőt, Önmagadat adtad nekem, bűnös embernek. Ámen.**

Rác Dénes

MÁJUS

Nyisd meg szádat a némaért, a mulandó emberek ügyéért! (Péld31,8)

Mindannyian némák, mulandó emberek vagyunk! Némák abban az értelemben, hogy „ügyünket”, sorsunkat, életünket – hiába a szó, a beszéd – nem tudjuk befolyásolni. Nem mi intézzük azt!

Mulandók – ezt nem vitatjuk – hiszen életünk itt ezen a földön véges!

Vagyis a fent elhangzott könyörgés egyrészt értünk szól, ami megnyugtató és örömmel tölt el bennünket, mert tudhatjuk, hogy van, aki szívén viseli sorsunkat, gondoskodik rólunk, figyel reánk. Másrészt e felszólítás nekünk szól, kér, hogy gondoljunk egymásra és tegyünk a másik emberért!

Isten képviseli ügyünket, és Jézus Krisztus által elrendezte azt: gyermekeivé fogadott és a megváltás ajándékát adta. Jézus a mi szószólónk! Már akkor az volt, amikor mi még nem is voltunk e földön - amikor még némák voltunk -, Ő már akkor szólt és tett értünk! Ez csodálatos, megnyugtató örömhír, és ugyanakkor elköteleződés is!

Szeretjük azt gondolni és mondjuk is, hogy kinek-kinek megvan a maga feladata! Igénk felszólítása Lemuel királynak és általában a királyoknak, uralkodóknak, vezetőknak szól. Akikre rábízott egy nép vagy egy közösség, csoport. Minket ez nem érint, ránk ez nem vonatkozik! – mondjuk, keresve a kibúvót. Ám Isten megváltott gyermekeiként, Jézus Krisztus példáját követve a mi dolgunk is, hogy hordozzuk a gyengéket, a rászorulókat, hogy kiálljunk egymásért!

Nem csak a szeretetszolgálat, a diakónia feladata ez! Nem csak a lelkész dolga ez! Nem csak a presbiterek feladata ez!

Persze! Nem vagyunk mind orvosok, ápolók, tudósok, hogy nagy horderejű dolgokat vigyünk véghez. De mint Isten teremtményei, mint Jézus által megváltottak, óriási dolgot tehetünk egy mosollyal, kedves-érdeklődő kérdéssel, vagy akár a másik ember meghallgatásával.

Tegyük mindannyian ezt! Ámen.

Kollerné Loós Zsuzsanna

Úrvacsoratan és egyháztörténet

Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre... – mondta Jézus az utolsó vacsorán. Nem azt parancsolja, hogy vizsgáljuk, gondolkozzunk és vitázzunk róla... De ezt leírva, máris megfogalmazódik egyfajta tanítás az úrvacsorával kapcsolatban. Ha az egyház szól róla, azzal úrvacsorátant fogalmaz meg. Ez nem is lehet másként, mert tanítani kell a helyes viszonyulást a szentséghez, méghozzá igei alapon. Ezt a tanítást azonban az egyháztörténet folyamán különféle szellemi áramlatok befolyásolták. De mindeddig szolgáltak és éltek a szentséggel, hála Istennek. Mert, ahogy J. Wesley fogalmaz: „az úrvacsora az egyház megmaradásának a kulcsa.”

Jézus mondja: én vagyok... az igazság... (Jn 14,6.) szó szerint, a végső valóság. A végső valóság meghaladja az érzékelésünket és a gondolkodásunkat, de még inkább a műszereink által mutatottakat, pláne a statisztikáinkat. Ennek tudomásul vétele hol gyengült, hol erősödött a történelem folyamán, melynek következtében fordult helyes, vagy épp helytelen irányba az úrvacsoráról való tanítás, gondolkodás is.

Az ókori keresztyénség Jézus Krisztus feltámadásának a csodálatában élve, ebbe helyezte teológiaiilag a szentséget. Jellemző az a meghatározás, mely szerint az úrvacsora az örök életre gyógyító szer, az igazi életre tápláló étel és ital. A 4. századi Augustinus használja először rá a látható ige megnevezést.

A középkor keresztyénségét tiszteletre méltó szenvedélyességgel foglalkoztatta az oltáriszentség, azonban a kérdésfelvetésük nem volt megfelelő. Hogyan lesz a kenyér és a bor Krisztus testévé és vérévé? – kérdezték. A pap átváltoztatja – válaszolták. Persze erre gyorsan megszületett a hasonló színvonalú ellentétes álláspont, mert amíg a teológusok egyik része fetisizálta a szentséget, mások ellenhatásként úgy viselkedtek, mintha ma az úrvacsorát mikroszkóp, vagy CT segítségével vizsgálnánk, és fogalmaznánk meg róla következtetéseket. A görög filozófia hétköznapi vitázásra szánt módszerével, a dialektikával próbáltak választ adni az amúgy is helytelenül feltett kérdéseikre. 1054-ben, a középkor nagy úr-

vacsoravitája során Thours-i Berengár így szól: Krisztus teste és vére a szentségben szimbolikus, tehát nem valóságos. A zsinat erre: valóságos, tehát nem szimbolikus. Pedig helyesen így hangozna: szimbolikus, tehát valóságos, vagyis valóságos, tehát szimbolikus. Mert a valóság nem az, amit én annak gondolok, érzékelek, vagy mondanak nekem, hanem maga Krisztus, aki azt mondja: ez az én testem...! Később az érett középkort is kettősség jellemezte. A transzszubsztanciáció tanának segítségével próbálták megmagyarázni az úrvacsorát. Eszerint a kenyér és bor formája és íze nem változik, azonban a lényegük Krisztus testévé és vérévé válik. A teológia Istenről szóló filozófiává vált, de a Szentlélek Isten gondoskodott ekkor is hitről, amely megállt és leborult a misztérium kapujában. Aquinói Tamás énekl az úrvacsoráról: „Hiszem, amit hinní Isten fia szab: igédnél, Igazság, mi van igazabb?”

A keleti keresztyénség végig kitartott amellett, hogy az istentisztelet, a liturgia, az Isten országának „nagykövetsége” a földön, ennek összefüggésében értelmezendők Jézusnak az eukarisztiaáról mondott szavai. A 8. században, Damaszkuszi János a Szentlélek és Úrvacsora című munkájában írja: „a Szentlélek leszáll és megtestesít dolgozat, szavakat, gondolatokat, amelyek kiemelkednek e világból. Ugyanúgy történik minden, mint ahogyan a Szentlélek által vett testet Jézus Krisztus.”

A reformáció korának tétje, hogy marad-e a vitázás, amely során a vélemények színvonalban nem, csak abban különböznek, hogy ellentétesek egymással? Vagy képes lesz valaki e kettősség szintje fölé emelkedni, és az ígére figyelve megfogalmazni a lényegét. „Krisztus a mennyben van, amit veszünk, az kenyér és bor, az utolsó vacsora emlékére. Minek terhelni az embereket fölösleges bonyolításokkal” – mondja a svájci reformáció atyja, Zwingli, a németalföldi jogász, C. H. Honius nézetei nyomán. Íme, valóságértelmezése sajnos már a modern emberé. Pedig az érzékszerveinket és értelmünket e világ dolgai meghatározására kaptuk – bárcsak használnánk is erre, vakhit helyett. De az úrvacsora

nem ez a kategória, hanem hitkérdés. A szentséghez, mint paradoxonhoz való helyes viszonyulás, a leborulás előtte, mert Isten, Isten. Luther ezt tette, hála Istennek. Krisztus azt mondta: ez az én testem – tehát az. A „hogyan” helyett, a megfelelő kérdés: a kiért? Isten szeretetéből, Krisztus értem, bűnös emberért lesz emberré, hal meg a kereszten, támad föl, és adja valóságos testét és véréét ételül és italul. Luther így énekel: „De bízzál, ne kételkedj már: ő beteget, bűnöst hív és vár, Terhe alatt roskadót És bűnbánat könnyét hullatót. Csak higgy bátran, teljes szívvel, És ha száddal is vallást teszel, E test és vér ad neked Megújulást, békét, életet.”

A következő korok inkább csak konzerválják az elődök tanítását, néha azok megértése nélkül. Viszont figyelemre méltó pl. a 17. századból Zvonarics Mihály ma újra hozzáférhető írása. Ahogy a 18. századi dunántúli kátéink is nagyon szépen tanítanak, azt is megtudjuk belőlük, hogy azért hívják Dunántúlon gyónásnak az úrvacsorát, mert a gyónás szó javulást, gyógyulást jelent. A későbbi korok, a felvilágosodásnak nevezett szellemi, lelki beszűkülésnek köszönhetően, egyre közömbösebbek az úrvacsorával kapcsolatban, mint családi ezüstöt, nagyünnepeken leporolják. De Isten kegyelméből legalább akkor gyakorolták.

Az úrvacsora legösszege, az eukarisztia, jelentése hálaadás, mint a keresztyén lét alapvető hozzáállása. A mai fogyasztói társadalom bővülő pingíjére áhító, vagy benne fuldokló ember számára a hálaadás eszméletlen lehetne, mert ha az ember hálát ad, akkor észreveszi mindazt a jót, amit Istentől kapott, és az elég lesz. A globális médiokrácia egyoldalúságtól bűzlő információáradata helyett pedig tiszta forrásként figyelmeztet a szentség: Krisztus az élet kenyere, tehát a keresztyén ember az élet fogalmán mindennek fölött az örök életet érti. A kérdés nem az, hogy Krisztus teste és vére valóságosan jelen van-e az úrvacsorában, hanem a kérdés az, hogy van-e még a világban igaz és valóságos, az olvasható, hangzó ígén és az úrvacsorában valóságosan jelen lévő Krisztus testén és vérén kívül?! *Németh Szabolcs*

Személyes, de töredékes visszatekintés 35 éves a Testvéri Szó

Előttem van egy névsor. Tizenkilenc kedves ember neve. Nem osztálytábló ez, nem is családi fotó, mégis mindegyik a testvérem. Különböző korúak. Lelkészek és egyházunk elkötelezett nem-lelkész szolgálattevői. Még élők és már előrementek! A lelkesek között én voltam a legfiatalabb. Nagy-nagy megtisztetésnek éreztem, hogy belekerülhettem ebbe a kis csoportba, egyházunk – talán túlzás nélkül mondhatjuk – első, szervezett reformmozgalmának közösségébe, a Testvéri Szó – megújulást szorgalmazó reformirat – aláíróinak csoportjába.

Ha történeti visszatekintést kellene írni, akkor elkezdhetném ezt az LVSZ 1984-es budapesti nagygyűlésével. Bár tudom, hogy sokkal előbb elkezdődött valami érlelődés, ami a diktatórikus állam diktatórikus vezetését kiszolgáló diktatórikus egyház-vezetéssel szembeni elégedetlenségből fakadt az 1950 évektől. Az euforikusnak tervezett világgyűlés mesterségesen felpumpált örömet lassan járta át a hír, hogy Dóka Zoltán, hévizgyörki lelkész levelet írt az LVSZ vezetőségének. Ebben a hazai egyházi viszonyokról, és az itt kötelező egyházi ideológiává vált diakóniai teológiáról írt kritikai hangon!

S bár egyházunk akkori vezetése, az éppen LVSZ-elnökké választott Káldy Zoltánnal az élen, párbeszédet ígért a felvetett kérdésekről, azokról nem indult el érdemi dialógus.

Így nem csoda, hogy az időközben külföldről hazatért Dóka Zoltán és Ittész Gábor győri lelkész kezdeményezésére megszerveződött egy kis közösség, amely arra rendeltetett, hogy ennek az elmaradt párbeszédnek a generálásán tevékenykedjen egyházunk megújulásáért. 1985 novemberében találkoztunk először – a személyes megszólítással meghívottak – Fóton, a Zászkaliczky család házában. A meghívottak egytől egyig ismertük egymást. De csak ott lett nyilvánvalóvá, hogy a szervezők kiket hívtak meg.

A két meghallgatott előadást követően – amelyek az egyház küldetéséről szölk – arra terelődött a figyelem, hogy miként lehetne a leghatékonyabban felrázni az egyházunk vezetését. A következő hónapokban két csoportban folytattuk a munkát. A fiatalabb korosztály radikálisabb volt, és több, a társadalmi étellel kapcsolatos gondolatát is megfogalmazta. A másik csoport sokkal inkább a teológiai alapok tisztázását érezte fontosnak. Így – mivel szinte érezhető volt, hogy a két javaslatot aligha lehet egy irattá formálni, – ezek felhasználásával Dóka Zoltán fogalmazott meg egy egységes iratot, amelyet végül 1986. március 17-én a 21 résztvevőből 19-en el is fogadtunk és alá is írtunk. Az aláírás körülményeit befolyásolta Káldy Zoltán megbetegedése. Végül úgy döntöttünk, hogy a püspök súlyos betegsége ellenére átadjuk a Testvéri Szó című iratunkat egyházunk vezetőinek, hisz úgy éreztük, hogy itt nem személyes kérdéssről van szó. Érthető, hogy a Testvéri Szó nem kapott sajtónyilvánosságot. Egyházunk vezetői és az ÁEH részéről először hallgattak, majd „barkolt” támadást indítottak az aláírók és az irat tartalma ellen. Az Esperesi Értekező, majd a Lelkeszi Munkaközösségek kezdtek vele foglalkozni, de az egyházunk vezetői és a középvezetői rétege hitet tett az akkori társadalmi berendezkedés, a kommunista állammal

kötött Egyezmény és a diakóniai teológia megingathatatlansága mellett.

Közben – és erről sem szabad megfeledkeznünk – a társadalmunkban a peresztrojka és a glasznosztj jegyében egyre hangosabbak lettek a társadalmi, ideológiai váltást követelő hangok. Így egyházunk akkori vezetése azzal operált – elsősorban a nyugati egyházi megnyilvánulásokkal szemben, hogy a Testvéri Szó reformirat okafogyottá lett, mert a legtöbb benne felvetett kérdéssel már a hivatalos egyházvetés is foglalkozik. Az egyházvezetés – dr. Nagy Gyula püspökkel az élen – igyekezett az aláírók közösségét megosztani, amikor csak egy négyfős delegációval kezdett el tárgyalni. 1987 áprilisában Nagy Gyula még helyettesével, Szabik Imrével együtt fogadta a Testvéri Szó aláíróit a budavári lelkészi hivatalban. (Abban a hivatalban, amelyben én napjainkban a napi munkámat végzem!) De ezt követően érezhetően két ágra vált az ügyet képviselők csoportja. Koczor Miklós lakásán többször találkoztunk, kik úgy éreztük, hogy a beindult változások tartalmi kérdéseiről jó úgy higgadt eszmecsere folytatni, hogy a saját helyükön, a saját pozíciókban tudjuk azt képviselni, támogatva azokat, akik a rendszerváltozás pirkadatakor az egyházvezetés felelősségét kapták. A másik csoport pedig nagyobb szervezéssel eljutott a Kiáltó Szó című reformirat megfogalmazásához, amelyről nekem nem tisztem írni.

Látásom szerint a Testvéri Szó olyan folyamat elindítója lett, amely jó alapot szolgáltatott a rendszerváltozás előtti reformok megindításához, a későbbi egyházi fórumok megszervezéséhez, és azoknak a szerveződéseknek a létrejöttéhez, amelyek a rendszerváltozás folyamán egyházunk életének a megelevenedését is szolgálták. (Ordass Baráti Kör, MEVISZ, stb.)

Amikor végigolvasom újra – 35 év távlatából – ezt az iratot, vallom, hogy ma is el tudom fogadni minden szavát.

Örömmel tölt el, hogy sok célkitűzés megvalósult a megemlé-tettek közül. Az egyház legfőbb kincséről, az evangéliumról valott sorai – lutheri alapokon – hitvallásos erőforrásaink lehetnek.

Az viszont szomorúsággal tölt el, amiben nem történt azóta sem változás. A legnagyobb elmaradást abban látom, hogy a mára túldimenzionált intézményi rendszerben sokszor újra másodlagos szerepet kapnak a gyülekezetek. Nem lett egyszerűbb és észszerűbb egyházunk szervezeti felépítése. Nem valósult meg, hogy az egyházi vezetők – püspökök – visszahívhatóan legyenek választhatók. S még ma sem a gyülekezeti munka felől alakulnak a közegyházi tevékenységek, és ma sem keressük a „bomló népegyházi keretből új életformák felé vezető utakat.”

Ezekért a fontos ügyekért ma újra testvéri szóval kellene megszólítani egész egyházunk népét! Mert nem olyan beszélgető egyházra van szükség, amelyben az elhangzott szavak után nincs változás, hanem olyan testvéri közösségre, amelyben a testvérek beszélgetése új dimenziókat terem!

Bence Imre

(A Testvéri Szó teljes szövege olvasható az Ordass Lajos Alapítvány honlapján (www.ordass.hu) az Egyháztörténeti jelentőségű dokumentumok között)

Fuchs Pál: Ünnepi beszéd 1944. március 15-én (rövidítve)

Nemzeti ünnepünk sorában március 15. az az ünnep, amely száz év alatt kezd egészen más formát nyerni. Hiszen az eszmék, amelyekért az akkori nemzet lelkesedett, nem aludtak el ugyan, mégis üres szalmalángszerű ünnepléssé válna a mai, ha azoknak létrejöttén vagy akkori tűzgyújtásán merengénénk.

Ma más az élet, más a magyar, más a bel- és a külpolitikai helyzetünk és más a lelkület. Éppen ezért helyezzük a mai március 15-ét a mai élet megvilágításába és halljuk, hogy mi a mondanivalója ma nekünk, mai magyaroknak.

A mai kereszténység elsekélyesedett, és ezért joggal csúfolják vasárnapi kereszténységnek. A templomok négy fala között ömlik az igehirdetés, amitől sokszor meghatódnak az emberek, de a templomajtón kívül ledobják magukról a templom áhítatát, és a hétköznapi hat napján feledésbe temetik mindazt, aminek léte kellene válnia. A vasárnapi kereszténység halála a Krisztus ügyének, de halála a keresztény magyar életnek is.

Nagy fogadkozások ünnepi csókjában megpecsételjük ezerszer a testvéri közösség parancsát, áment harsogunk a sorsközösség vállalására, ígéretjük életünket és vérünket, de a dologtevő hétköznapi sodrában nem lesz termékeny fogantatása a sok jó szónak, a sorsközösség vállalásából nem lesz vállalkozás, és az utolsó csepp vérünk hullajtása helyett véresre karmoljuk egymás arcát. A csak ünnepelni tudó magyar élet öngyilkosságba zuhanó élet!

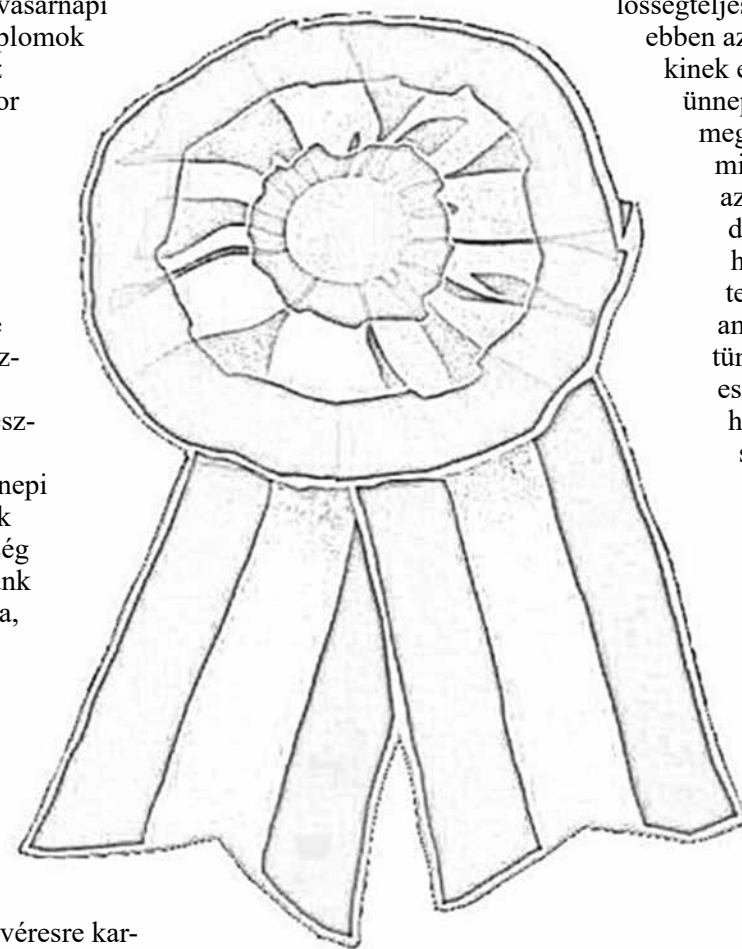
A templomból kijöve a lelkésztől azt kérdezte egyik híve: Nagytiszteletű úr, már vége van az istentiszteletnek? A pap így szólt: Nincsen annak vége sohasem, hanem most kezdődik, amikor kijövünk a templomból! A nemzeti kokárdás hazafiaskodás is csak üres magyarkodás lesz, ha nem válik a nemzet

hétköznapijainak szolgálatává. Az eszményekért nem kiöltözni és beszélni kell, hanem munkaruhába bújni és dolgozni! Ez nem úgy értendő, nehogy félreértés legyen, hogy a köznép ne ismerné a felelősségét,

hanem úgy, hogy azoknak is szól ennek az ünnepnapnak az üzenete, akik felelősségteljesebb tisztet töltenek be ebben az országban. Mindenkinnek egyformán szól a mai ünnep parancsa: dolgozz a megmaradásodért! Nekünk mindannyiunknak nem az a hibánk, hogy nem dolgozunk, inaszakadtig hordozzuk hivatásunk terhét, de van valami, ami megcáfolja igyekeztünket: Kétségbe tudunk esni, zúgolódnunk, mi-helyt a haza és a nemzet szolgálata kisebb vagy nagyobb áldozatok követel tőlünk. Miért? Mert gyenge a keresztény hit és csak valóban ünnepi ruha az. Becsüljük meg értékeinket! Munkaruhád lehet nemzetközi, de ünneplőruhád viselje magán értékeid vonásait!

A legfontosabb: légy higgadt, aki éppen ezekben a napokban komolyan, nyugodtan, de bátor elszántsággal szembenéz az eseményekkel. Ne légy suttogó, ijesztgető beszédek ne szólj!

(Részlet a nemsokára megjelenő „Elég néked az én kegyelmem. Főnyad (Fuchs) Pál élete és munkássága” c. könyvből.)

Megjelent!

Zvonarics Mihály: Az Úr vacsorája üdvösséges tudományának útába való rövid bemutatás (Csepreg, 1643 – Luther Kiadó, 2020)

Szeretettel ajánlom egyházkerületünk népének figyelmébe ezt a frissen megjelent könyvet. Egyrészt azért, mert egy négy évszázados, ékes magyar nyelven írt, de alig ismert, ugyanakkor egyház- és teológiatörténeti szempontból egészen különleges irattal ismerkedhetnek meg a kedves olvasók. Megtiszteltetés másrészt, hogy az egykori szerző szolgálati utódaként ajánlhatom figyelmükbe ezt a kis könyvecskét, harmadrészt pedig az, hogy Zvonarics Mihály nem csak püspökként elődöm, de 12. generációs ősapám is.

A kérdés-felelet formájában írt úrvacsorai káteban nemcsak a 400 évvel ezelőtti dunántúli evangélikusok úrvacsorával kapcsolatos teológiai látásával ismerkedhetünk meg, hanem ebben a nézetben koncentrálódik mindaz, ami bennünket evangélikussá, a lutheri örökség részesévé tesz.

Zvonarics Mihály úrvacsorai kátéja a dunántúli protestánsok négy évszázaddal ezelőtti teológiai útkeresésének, azon belül az Ágostai Hitvallás szerint reformált egyház tanításához való hűségnek egyik markáns kifejeződése és ékes példája. Annyira fontosnak és értékesnek tartom ezt a könyvet, hogy egyházkerületünk közgyűlésének döntése alapján minden lelkészünket megajándékoztuk vele.

A könyvecske arról is tanúskodik, milyen nagy becsben tartották az úrvacsorát a régiak. Azzal a reménységgel ajánlom fellapozásra, hogy a járványhelyzet elmúltával újra élni tudjunk ezzel a drága ajándékkal, melynek megbecsülése évszázadokon átívelve összeköt minket, ma élő evangélikusokat az előttünk járókkal.

Szemerei János püspök

Emlékezés és kiengesztelődés

Ökumenikus megemlékezés a csepregi mészárlás 400. évfordulójáról

2021. január 19-én az ökumenikus imahét csepregi alkalmanak keretében egyúttal megemlékeztek a csepregi mészárlás 400. évfordulójáról is. Az istentiszteletre a Szent Miklós-templomban került sor, mely 1621 januárjában a több mint ezerkétszáz áldozatot követelő vérengzés egyik helyszíne volt.

„Ökumenikus emlékezésünkben fontos rádöbbenünk arra, hogy a négyszáz évvel ezelőtti borzalmas események átélőinek mi, a környéken élő evangélikusok és római katolikusok egyaránt vér szerinti leszármazottai és lelki örökösei is vagyunk, akik egymással békében és szeretetben élhetünk” – mondta bevezetőjében Szemerei János, a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület püspöke.

Dr. Fabiny Tamás evangélikus elnök-püspök igehirdetésében hangsúlyozta: az egymásnak való megbocsátás azzal kezdődik, hogy felismerjük, mi magunk is bocsánatból élünk. „Emlékezzünk az áldozatokra indulat nélkül, harag nélkül, Isten előtti megállással” – fogalmazott. „A mai nap legyen az emlékezés és a kiengesztelődés, a közös elszánás napja.”

A jelenlévő egyházi szolgálattevők a középén álló, Krisztust jelképező gyertyáról gyújtották meg a maguk mécseseit, majd azokat a csepregi áldozatok és minden üldözést és halált szenvedő keresztyén emlékére helyezték el.

Az istentisztelet zárásaként Steinbach József református, Szemerei János evangélikus és dr. Veres András római katolikus püspökök közös koszorút helyeztek el a mártírok előtt tisztelegve.

AM

Felelős: Adami Mária; maria.adami@lutheran.hu

„Én küldtem el angyalomat”

Összel, a járvány és elszigeteltség erősödő második hulláma idején, hírt kaptunk fiatal lelkészársunk haláláról. Kiszolgáltatottságunk és esendőségünk tudata nehezedett rám. Azokban a napokban, az iskolai hitoktatás során történtek az alábbiak, és a dolog szépsége a szomorúság közepette arra készítetett, hogy visszagondoljak rá, és szavakba öntsem, amit átéltem: ahogy valóságosan összeérnek a lelkek, és Isten „talpra állít, én pedig hallom, hogy beszél hozzám” (Ez 2,2).

Féltem Etelkától, amikor elkezdődött a tanév. Elsős, egyedül lesz a „hittan-csoportban”, teljesen ismeretlen számomra, légből pottyant ide az iskola által küldött névsorba. Egész biztos, hogy vagy véletlenül iratkozott evangélikus hittanra, vagy messi vidékről költözött frissen ide. Vele is járhatok úgy, mint már egyszer, amikor hiába volt a sok játék, beszélgetés, kisállat, miegymás, csak sírva fakadt a kislány

az első hittanórától, nem is jött többet. Pedig őt némileg ismertem: nővére járt hittanra, őt magát kereszteltem. Persze ez csak amolyan egyoldalú ismeretség, meg aztán az az óra tényleg frissen, derült égből villámcsapásként érte, mindjárt élete második iskolai napján.

Most lassabban örölnék a malmok, már két hete tartott az iskola, mire találkoztunk Etelkával. Lassan, apródonként tudom meg élete, kicsiny múltja egy-egy részletét, de a szeme elárulja, amikor örül. És olyankor mindig örül, amikor ismerős pontot találunk. Mondjuk végigpörgetve a tankönyvet, megáll a színezhető Luther-rózsánál, hogy „ezt ismerem, ez kint van a Szivárvány ovi mellett az evangélikus templomon” (sic! – nekem ez nagy öröm, itt az is nagy szó, ha valaki hatodikosként érti az „evangélikus” szót).

A Szivárvány oviról mindig elérzékenyülve mesél. Az egy fontos hely lehet!

A teremtés napjait beszélgettük, ragasztgattuk végig. Ő folytatja, amit nekem eszembe sem lett volna hozzátenni az első naphoz: „... és elnevezte a világosságot nappalnak, a sötétséget pedig éjszakának.” A maszk alatt nem látszik, ahogy tátva marad a szám. De a szemünk, mondom, összeér, és ő készségesen megmagyarázza: Liza nénivel tanultuk a Szivárvány oviban. Azután, ha már a régi kedves embereknél tartunk, folytatja a sort: ott volt még Gyuri bácsi is, és a ... nem emlékszem milyen néni... Kérdezem: Marika néni? Felragyog: Igen, Marika néni!

Szóval Liza néni, Marika néni és Gyuri bácsi előtt megemelem a kalapomat, és megköszönöm a Mindenhatónak, hogy angyalát mellém rendeli, és megőriz a rögzös úton, hogy életben maradjak.

Veletek is ezt teszi!

Schermann Gábor

Ádám, hol vagy?

A nagymama hívott fel, hogy beszélnék-e az unokájával. El is jött, pedig nem szokott kimozdulni. Fiatal felnőtt volt, zárkózott, nehezen épített kapcsolatokat, egyedül küzdött a problémáival. Valami azonban történt: az internet sűrűjében járva egyszer csak világosság ragyogott rá. A virtuális térben érte utol az Élő Isten üzenete. Lám, a világhálóval is történhet emberhalászat! Rákapott és falni kezdte az evangélium üzenetét. Számos választ kapott, de még több kérdése is lett, ezért keresett meg. Sok Igét ismert már, sok tanítást kapott, azonban főleg karizmatikus háttérből. Amire vágyott: megkeresztelkedni és így átélni a Szentlélek által a gyógyulást. Elmondtam, hogy az előbbiben tudok segíteni, de az utóbbi viszont Isten kezében van. Nem kizárt, de nincs rá garancia.

Belekezdünk a felkészülésbe, hetente jött, tanulmányoztuk az Igét, jókat kérdeztünk, beszélgettünk, imádkoztam érte. Eljött a keresztelés napja. Félt a tömegtől, izgult, az alkalom közben el is tűnt, hogy neki ez nem megy. Utánamentünk, bátorítottuk, visszajött. Megkereszteltük az Atya, Fiú és Szentlélek nevében. Mindenki örült neki, benne azonban a bizonytalanság tört fel. Minden intés ellenére a vízzel együtt várta a Lélek tüzeit és az azonnali gyógyulást, de mintha elmaradt volna. „Most mit kéne éreznem?” – kérdezte utána. Hiányérzete maradt.

Aztán eltűnt. Kerestem, hívtam, de nem jött. Egyszer üzent, hogy nem kapta meg, amire vágyott, és most inkább felhagy az Istenkereséssel. Hónapokkal később aztán mégis megjelent, de a véleménye nem változott. Elhozott egy nagy csomag lelki könyvet: mindet elolvasta korábban, hátha valaki nagyobb hasznát veszi. És letette elém a Bibliáját is. Végigolvasta, de nincs már rá szüksége. Nagyon fájt, nem akartam elfogadni. Így lemondani az Élet Szaváról? Azzal biztatott, hogy ha ismét érdeklődik Isten iránt, majd vesz egy másikat. Azóta ismét eltűnt. Elveszett. Remélem, nem örökre. Ádám, hol vagy?

Nagy Gábor

Ami számít

A népmozgalmi adatokkal bíbelődöm. Számokat kérnek, amelyek megmutatják, mennyire él a gyülekezet, és mennyit dolgozik a lelkész. Hol, mit, hányan, hány alkalommal? A számok biztosan(?) megmutatják, mi számít.

Közben eszembe jut egy kislány. Új a hittan csoportban, és új az osztályában. Ő is szeretne verset mondani a hálaadó istentiszteleten. Egy héttel később az óra végén gyakoroljuk a verseket. Kiderül, hogy a kislánynak nehezen megy az olvasás. Jóval nehezebben, mint a többieknek. Hogyan lesz ebből versmondás az istentiszteleten? Hát úgy, hogy találkozunk csütörtök délután a templomban, és tovább gyakorolunk. Egy órán át küzdünk a verssel. Újra és újra. Végül szépen, folyékonyan olvassa. De azért még vasárnap reggel is próbálunk...

Egyetlen hittanos. Nincs megkezesztelve. Nem tudom, hogy valaha lesz-e. Gyakorlásunk nem kerül be a népmozgalmi adatokba, sem más adminisztrációs rendszerbe. Nem számszerűsíthető. De a hálaadó istentiszteleten mosolyogva nézem a kislányt, vele együtt mondom magamban a verset. A végén boldogan egymásra nézünk: Sikert! Sikerült!

Másnap reggel az utcán találkozom az édesanyjával. Bevallja, félt, hogy rossz ötlet a szereplés. De a kislány annyira akarta! Rengeteget gyakorolt. Könnyes lesz az anya szeme. Megköszöni, hogy a kislányának sikerélményben lehetett része. És hogy láthatta folyékonyan verset olvasni egy templomnyi ember előtt.

Lázárné Tóth Szilvia

Meglepő fordulat

Nehezen indult a nap, úgy tűnt, mintha minden ellenem szegült volna. Már sokadik órát kezdtem el tartani. Évek óta szemüveget viseltem, és ezen a napon az is otthon maradt reggeli készülődés közben a szekrényen.

Előző órán elkezdünk Mózes könyvével foglalkozni, és azt ígértem a gyerekeknek, hogy idézeteket fogunk keresni a Bibliából a tanultakhoz, ezeket fogjuk közösen átbeszélni. Szemüveg nélkül igencsak nehéz kihívás elé néztem. Igaz, hogy előre bejelöltem mindent, amit fel szerettem volna olvasni a gyerekeknek, azonban az olvasás sehogy nem ment. Összefolytak a sorok a szemem előtt.

Bendegúz, az ötödik osztályos kislány jelentkezett, majd kiesett a padból, hogy felhívja magára a figyelmet. Egy mozgékony kislányként ismertem meg, mindig próbált vicceket elsütöni a társai szórakoztatására, és nem kis energiába került olykor-olykor a felszabadult hangulatot ezek után kordában tartani, és a gyerekek figyelmét a tananyag felé fordítani. Igyekeztem kerülni a tekintetét, és minden erőmmel az olvasásra próbáltam koncentrálni, de az apró betűk hol ugráltak, hol összefolytak előttem. Már lassan feladtam, amikor Bendegúz nem bírta, hogy figyelem nélkül hagyjam, így ott termett mellettem.

– Segíthetek? – kérdezte tágra nyílt szemmel. – Miben tudok segíteni? – Ismételte izgatottan.

– Hát – sóhajtottam végül – , nem tudom elolvasni az apró írást, otthon felejtettem a szemüvegemet. De tényleg segíthetnél – hasított belém a gondolat –, fel tudnád olvasni nekünk a bejelölt idézeteket?

– Az olvasás nem az erősségem – szabadkozott Bendegúz –, az is jó, ha elmondom? Ismerem ezeket a történeteket kívülről. Ezért jelentkeztem, hogy elmondhasam.

Az osztály hirtelen felkapta a fejét szinte egy emberként.

– Ismered? Ugyan, ne viccelj, hiszen te nem is vagy jó tanuló, nem is szoktál szépen olvasni – mondta egy kislány.

Bendegúz elpirult.

– Ez igaz, tanulni nem igazán szeretek. De anyukám olyan sokszor mesél nekünk a Bibliából, hogy már kívülről tudok sok mindent. A Mózes könyve a kedvencem. Megmutathatom?

A gyerekek hirtelen elhallgattak. Bendegúz meg egyre erősödő hangon mesélni kezdett. És tényleg, mintha olvasta volna! Hosszú percekig keresztül mondta a történetet. Egy ideig próbáltam követni a Biblia alapján, majd becsuktam, és inkább átadtam magam én is Bendegúz lelkesedésének.

Öröm volt látni, ahogy az ötödikes, kicsit huncut gyermek, akit mindenki addig csak csintalan, talán rossz diáknak tartott, kipirult arccal mesélt és mesélt. Mózes története mintha megelevenedett volna, a szereplők ott bujkáltak valahol közöttünk.

A nehezen induló nap emléke teljesen elillant, Mózes története és annak kis mesélője fényt hozott mindannyiunk napjára. Valóságos felüdüléssé vált az óra. Ezután Bendegúz lett az a „hangadó”, akire mindenki figyelt a hittanórákon, és ő boldogan, felszabadultan mesélte az anyukájától hallott történeteket.

Benedek-Nikli Noémi

Hit, vallás, közélet – élet evangélikus szemmel

Ha két évvel ezelőtt valaki azt mondja nekünk, hogy egy videókamerával szemben adunk hasznos bibliaolvasási praktikákat, vagy az egyházi ünnepekről beszélünk és azoknak az üzenetéről, vagy netalán az anyai/apai szerepünkről, akkor biztos nem hittünk volna neki. Ugyan régóta gondolkodtunk rajta, hogy hogyan lehetne még inkább kihasználni az internet adta lehetőségeket, böngészünk is sokat, youtubereket hallgattunk, de sosem voltunk elég bátrak hozzá.

Am 2020 sok változást hozott és a pandémia okozta helyzetben munkatársainkkal együtt már elég bátrak lettünk ahhoz, hogy minden nap rövid videóüzenetben mondjuk el Isten igéjének örömhírét. Egészen a húsvétig tartó időszakban János evangéliumát olvastuk végig, és minden reggel kis összefoglalót készítettünk az aznapi igeszakaszról. Elképesztő sok támogató üzenetet kaptunk még a gyülekezet peremén lévőktől is, hogy mennyi erőt adnak nekik ezek a rövid kis videók. Kicsit továbbgondolva aztán hamar megszületett az ötlet, hogy legyen hetente állandó, hosszabb terjedelmű vi-

deó, amiben például az alapnak hitt tanainkat elmagyarázzuk, azokat a dolgokat, amikről jó, ha beszélünk.

Videóinkra a Kötőszó blog is felfigyelt, és a munkatársainkkal együtt kigondolt terv szerint lassan fél éve, minden második kedden jelentkezőnk videóval. A témáink kiapadhatatlanok, hiszen sokszor olyan kérdésekre válaszolunk, amit talán sokan fel sem mernek tenni.

A családi életünkről is beszélünk, de leginkább az egyházi témákból merítünk. Igyekszünk a fiatalokat is megszólítani, így a célunk továbbra is az, hogy a hitről, a vallásról és a közéletéről beszéljünk evangélikus szemszögből.

És bár van még hova fejlődünk, a lelkesedésünk töretlen, hiszen annyi emberhez tudunk szólni, amit előtte nem is tudtunk elképzelni. A videóinkat Vlográczék néven megtalálhatják, ami a Pongráczék és a vlog szavakból lett vegyítve. Így most már nemcsak az Instagramon, de a Facebookon és a Youtube-on is megtalálhatnak bennünket. Bátran írjanak nekünk és jelöljenek be bennünket!

Pongráczné Györi Boglárka

Vicces történet!

Helyszín: Szany, evangélikus hittanóra, 5. osztály

Éppen ismételtam a hittanosokkal az egyházi évet, az ünnepeket, azoknak sajátos jelleget, az oltárterítő színét, illetve, hogy az adott ünnep mikor is ünnepeljük.

A kérdéseimre a gyerekek ügyesen válaszoltak.

Amikor is megkérdem a következőt:

– Mikor, mely ünnepeinken piros az oltárterítő?

Jön a válasz:

– Reformáció ünnepén.

Helyeselve mondtam nekik, hogy jó a válasz, de még van egy ünnep, amikor szintén piros az oltárterítő.

Gondolkodnak a gyermekek, de sehogy sem tudják a megfejtést.

Segítségképpen a következőket mondtam:

– Az ünnep környékén virágzik ez a növény. Még mindig tanácstalanok a gyermekek.

Plusz segítségképpen még hozzá is tettem: – valamilyen rózsza ez a növény.

Mire jön a gyors válasz: Luther-rózsza!

Mire én hangosan felnevettem. Annyira aranyosan mondták be, hogy nem lehetett nevetés nélkül kibírni. Végül sajnos nem tudták megfejteni, hogy a pünkösdi rózsára gondoltam, és hogy pünkösdi ünnepére, de azt hiszem, hogy most már ők is tudják, illetve azt is tudhatjuk, hogy pünkösdi ünnepének a virága nem csak a pünkösdi rózsza, hanem a Luther-rózsza is. **A történet Varga Tamással történt!**

Én is kérek áldást!

Karanténistentiszteletek

A Covid 19 járvány első hulláma alkalmából visszajött jelzéseket, szösszeneteket szeretném megosztani. Ezek a szösszenetek, beszélások nekem voltak intézve. A facebookon való istentiszteletekre, gyülekezeti tagok és családom visszajelzései. Volt, ami élőszóban, volt, ami sms-ben és volt, ami Messengeren jött.

1. Lelkész Úr! Itt vagyok a traktorban, éppen a fenyőfákat perme-
teztem, de a telefonon végighallgat-
tam-néztem a prédikációját, nagyon
tetszett. Nyomassa tovább!
2. Tisztelendő Úr! Olyan jó, hogy
élő közvetítésben láthatom, mert
vasárnaponként nem mindig van-volt
időm elmenni templomba, de így a
hűtőszekrényen a laptopon tudom
hallgatni, amíg a vasárnapi ebédet
készítem a családnak. Köszönöm!
3. Kamionvezető: Tiszteletes! Jó
ötlet volt a facebook, a kamionban ()
is tudom követni az istentiszteleteket.
Most éppen Olaszban vagyok.
4. Háziasszony: Drága tiszteletes
úr! Olyan jólesik hallgatni ebben a
bezártságban az istentiszteleteket.
Beülök a fotelembe, kötögetek és
hallgatom Önt.
5. Tiszi bá! Rossz az idő, nem
tudtunk kimenni focizni, így meg-
hallgattam a beszédét, tetszett,

- megosztottam a haveroknak is.
6. Édesanyám, Brassó, Románia:
Fiam! Istennek adok hálát, hogy
láthatlak a facebookon, naponta
többször is megnézek. Mivel nem
lehet kimenni, Ibikével és Marikával
(szomszédasszonyok) együtt nézzük
vasárnap az istentiszteletet, mert csak
nekem van laptopom.
 7. Komám, Csíkszereda: Szia
Koma! Éppen grillezünk hátul a kert-
ben, kitettünk az, és amíg sült a hús,
meghallgattunk. (a többi már nem
jelenhet meg írásban ...)
 8. Tisztelt Uram! Csináljon már
valamit azzal a nettel, mert élvez-
hetetlen a miséje. Üdv Lendva
(Akkor cseréltem internetkapcso-
lat-csomagot.)
 9. (Ez szomorú) Egy beteg a kór-
házból: Tisztelendő Úr! Jó hallgatni a
beszédjeit, erőt adnak. A fiam hozza
be a számítógépen, mert a kórház-
ban nem engedik az internet haszná-

- latát. Egy ideig egyedül hallgattam,
most már mind a hárman követjük a
kórteremben. (Sajnos a beteg később
nem Covidban, de meghalt.)
10. Unokatestvér: Örvendek, hogy
látlak és hallgathatlak. Brüsszelben
nem mindig van magyar nyelvű
istentisztelet, így vasárnaponként
összegyűlünk egypáran és téged
hallgatunk. A többiek nevében is
köszönöm.
 11. Tiszteletes! Engedje egy kicsit
bővebbre már a beszédeit, és miért
nincsen ének? (Akkortól közvetítek
éneket is az istentiszteleteken.)
 12. Tisztelendő Úr! Jó, hogy van
ez a vírushelyzet (??????), mert így
legalább vasárnaponként templom-
ban érzem magam. Mindig nézem a
facebookját. (nem az enyém).
 13. Drága tisztelendő úr! Jó ez a
“fészbúk”, nézzük is, de mikor lesz
már rendes istentisztelet?
- Veres József, Surd*

Hittanos beszólások

(Gyurácz Ferenc Evangélikus
Általános Iskola)

1. osztály

Segíts a pásztornak megkeres-
ni az elveszett bárányokat!
Hittanos: Nem tudok!
Bedugult az út! Rövid csend
után: Kidugult! Tudok tovább
segíteni!
Jézus feltámadása történet.
A kő elhengerítve.
Hittanos: Ez a Szezám, tárulj?!

Mária és Márta története. Be-
szélgetünk a képről. Asztalon
egy méccsestartó.

Hittanos: Onnan szellemek
jönnek ki?
Ismételjük Noé történetét. Kit
látsz a képen? (Noé)
Hittanos: Noémi.

Irgalmas samaritanus törté-
netét ismételjük. Hova vitte
a samaritanus a megsebesült
embert?
Hittanos: szállodába.

2. osztály

Hittanos: Isten magyar volt?
Egy beszélgetés során az egyik
hittanos tájékoztatta padtár-
sát: Isten minden nyelven tud
beszélni!

Ábrahám elválík Lóttól.
Hittanos: Sárával mi lesz? Őt
ott hagyta?

Mije volt sok Ábrahámnak?
Hittanos: Vasa és féme.
Hogy hívták a helyet, ahol
Jákób álmodott?
Hittanos: Bécs.

3. osztály

Milyen foglalkozást szántak a
szülei Luthernek?
Hittanos: Biztos nem masz-
szórt.
Hogy hívták Luther Márton
feleségét?
Hittanos: Bognár Katalin.
Hogy hívták Luther Márton
feleségét?
Hittanos: Szent Mária.

Beszélgettünk arról, hogy
Bóra Katalin milyen sokat
dolgozott, mennyi emberre

főzött, végezte a háztartási
munkákat stb.
Hittanos: Ő tartotta el az
egész lakótelepet?

Milyen életet választott
Luther?
Hittanos: századosi.

Bőjt 6. vasárnapját hogy ne-
vezzük másképp?
Hittanos: Virágkarnevál.

Hogy nevezzük a szabadu-
lás éjszakáján elfogyasztott
vacsorát?
Hittanos: Pácska vacsora.

Milyen húst ettek a páska
éjszakáján?
Hittanos: sült húst.

Mit vittek magukkal Mózesék
a pusztai vándorlásra?

KIÍRÁS

Mivel a vár szomszédsága miatt a sok turista ki-be járkálása za-
varó volt, ezért a nagyvázsonyi templom ajtajára régebben ki-
függesztésre került egy tábla, ezzel a szöveggel: „Istentisztelet
kettő órától, kérjük, ne zavarjanak!” Ez a nem túl barátságos
szöveg nem volt hatásos, továbbra is jöttek-mentek az emberek.
Majd a tábla szövegét erre változtattuk: „Istentisztelet kettő órától,
Önt is várjuk szeretettel!” – Ettől kezdve alig jött be valaki a
kirándulók közül. Azóta inkább nem írunk ki semmit.

„ISTENTISZTELET-KÖZVETÍTÉS”

Ugyancsak a nagyvázsonyi templomban történt, hogy egy va-
sárnapi istentisztelet alkalmával a főének végén nyílt az ajtó.
Egy kiránduló család tagja, kb. 8-10 éves kislány kukucsált be
rajta, majd elkezdte közvetíteni a kint levőknek, de bent is jól
hallhatóan, hogy mi történik a templomban. „Egy hosszú feke-
te ruhába öltözött valaki éppen megy föl valahova, kinyit egy
könyvet, abból felolvas valamit...”

KULCS A VILLANYÓRA- SZEKRÉNYBEN...

Szentantalfai templomunkban a hirtelen nyári nagy meleg miatt
elhangolódott az orgona. Egy épp a közelben dolgozó orgona-
építőt kértem, hogy hangolja be újra. Meg is beszéltük, hogy
másnap tizenegy órakor találkozunk a templomnál. Már dél felé
járt az idő, de a mester még sehol. Fölhívtam, elmondta a késés
okát, és ígérte, hogy egy órára ott lesz. Nekem viszont közben
el kellett mennem. Megbeszéltük, hogy a templomkulcs a vil-
lanyóraszekrényben lesz, ott megtalálják, álljanak neki a mun-
kának, két óra körül én is visszaérek. Vissza is mentem, de nem
találtam sehol senkit. Újból fölhívom a mestert, érdeklődve,
aki közölte velem: „Megtaláltuk a kulcsot, éppen a templomban
vagyunk, a hangszert szétszereltük, sajnos nincs a legjobb álla-
potban...” Azóta tudom, hogy a falu katolikus templomában is
a villanyóraszekrényben tartják a kulcsot.

ÉPÍTŐ KRITIKA

Hittanórán történt. Két fényképet néztünk: az első egy hagyo-
mányos, régi templombelsőt, a másik pedig egy modernet ábrá-
zolt. Megkérdem a tanulót: mit látunk a képeken? Mire ő: az
elsőn egy szép templomot, a másodikon meg egy kultúrházat.

TÖRTÉNELMI ÉRDEKLŐDÉS

Egy látogatás utáni nap a meglátogatott család hittanos gyer-

Hittanos: kincseket.

Melyik hegyen kapta meg
Mózes a Tízparancsolatot?
Hittanos: Kínai-hegy.

Mózes 40 napig volt a hegyen,
míg Isten felírta ígeit a kőtáb-
lákra.

Hittanos: Mi tartott addig? Öt
perc az egész.

Mit látsz a képen? Mi lepte el
reggelre a tábor?
Hittanos: Fürjtojás.

Mózes nevének jelentése?
Hittanos: Pácból húztam ki.

4. osztály

Mi volt Zakariás foglalkozása?
Hittanos: Templomista.

Mit mondott Keresztelő János

mekének a barátja így szólított meg: „A barátom mondta, hogy
tegnap volt náluk dézsmálni.”

ŐSZINTESÉG

Felnőtt keresztelezésre történő felkészítésénél történt, amikor vé-
gignéztük a gyónási kérdéseket. Felteszem az első kérdést: val-
lod-e magadat bűnösnek és ezért kárhozatra méltónak? – Nem!
– hangzott a szinte fölháborodott válasz. Na, akkor kezdjük újra
a felkészítést! – hangzott a viszontválasz.

OLYAN, MINTHA

Egy hittanosom nem érte el a buszt, ezért hazavittem. Az autó-
ban zenét hallgattam, éppen J. S. Bach egyik triószonátája szólt.
Költőien megjegyzem: „Hallgasd, ez olyan, mintha madarak
énekelnének.” „Inkább olyan, mintha orgonálnának” – hangzott
a kijózanító válasz a hátsó ülésről.

A KERÍTÉS

Mencshelyen kerítést készítettünk a templom északi oldalához
a presbiterekkel. A talaj jó sziklás, ezért nem meglepő, hogy az
egyik oszlop ásásakor egy hatalmas kőbe ütközött a csákány.
Valaki látva az ezzel való kínlódást, megjegyezte: „Te aztán
nem homokra építesz.”

A HÚSÉGES TEMPLOMBAJÁRÓ

Mencshelyen él egy kutya: szabadságszerető, sokat jár az utcán,
így aztán, ha hallja a vasárnapi harangszót, el szokott jönni az
istentiszteletre is. Szépen leül, vagy inkább lefekszik a temp-
lomajtó elé, megvárja az istentisztelet végét, majd elmegy.
Nemrég, amikor elég kevesen voltunk istentiszteleten, valaki
megjegyezte: most még a kutya sem jött el. De aztán kinéztünk,
és megnyugodva állapíthattuk meg: ott van, csak egy kicsit ké-
sett.

EZ KOMOLY

Egyszer a római katolikus hitoktató megkért helyettesítésre a
zánkai iskolában. Az egyik első osztályos katolikus kislány el-
mesélte, hogy ők otthon esténként mindig imádkoznak. És mit
szoktál imádkozni? – kérdeztem. És ő elmondta: „Én Istenem,
jó Istenem becsukódik már a szemem, de a Tied nyitva Atyám,
amíg alszom vigyázz reám. Vigyázz a jó szüleimre, testvére-
imre, rokonainkra, barátainkra, ismerőseinkre, ellenségeink-
re...!” Azt hiszem, hogy ez ad reményt a jövőre nézve, és nem
az ún. „fenntartható gazdasági növekedés”.

Németh Szabolcs

Jézusról, amikor felmutatott
rá?
Hittanos: Jé, én kereszteltem.

Jézus megkísértése. Tanuljuk
a három kísértést. Egy kis
hittanos felkiáltott közben:
Hittanos: Jézus ott maradt a
párkányon?

Hogy hívták Salamon anyu-
káját?

Hittanos: Luther Mária.

Mit látsz a képen? (Luther-ró-
zsa)
1. Hittanos: Gyurácz-rózsa.
2. Hittanos: Gyurácz Ferenc
logó.

*Összegejtötte:
Polgárdi-Németh Katalin
lelkész*

Nagypéntek

Életünk legdrámaibb ténye, amivel így vagy úgy kivétel nélkül mindannyiunknak szembesülnünk kell, hogy meg fogunk halni. A haláltól mint ismeretlentől és kérlelhetetlenül bekövetkezőtől való fenyegetettségünket nem érdemes elbagatellizálni: a végesség, a töredékeség jegyeit magán viselő pszichofizikai valónk felbomlása olyan „élmény” lesz, amihez foghatót nem élhettünk át korábban, hiszen az *per definitionem* az életünk végét jelenti. Éppen ezért amikor egyes szám első személyben a lehető legkomolyabban tudatosítom magamban, hogy „én meg fogok halni,” akkor egy olyan kihívással szembesülök, ami előtt minden élettapasztalatom, tehetségem, leleményességem dacára eszköztelenül állok. Erre a problémára ugyanis nem tudok „túlélési stratégiát” gyártani. A halálban minden lefoszlik rólam és mindenki elmarad mellőlem: ez egy olyan ajtó, amin egyedül kell belépnem. Ebbe a próbatételbe nem jöhet velem sem házastársam, sem gyermekem, sem kutyám, macskám, jóbarátom. Ott nem marad más, csak Isten és én. Éppen ezért a halállal szemközti egzisztenciaként (2Kor 4,11) egyetlen

dolgot tehetek: rábízom magam Arra, akinek létezésemet, ígérete szerint pedig a megváltásomat is köszönhetem.

Ha karácsony annak a paradox csodája, hogy a végtelen és örökkévaló Isten belealázkodik a véges és töredékes emberi létbe, akkor nagypéntek ennek a belealázkodásnak a legvégső, mondhatni mélypontja (Fil 3,8). Megtörténik az, hogy maga az Élet (Jn 1,4; 11,25; 14,6) hal meg a kereszten. Ám ez a halál egyben magának a halálnak is halálává lesz. Venantius Fortunatus himnusza (az EÉ 189. éneke) élénk tárja az ünnep misztériumát:

„*Királyi zászló jár elöl, Keresztfa titka tündöklő,*

Melyen az élet halni szállt, S megtörte holta a halált.”

Olyan mélypont ez tehát, amely egyben csúcspont is. Egyszerre igaz a szinoptikus evangéliumi hagyomány „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem?”-je (Mk 15,34), míg János szerint a Megváltó utolsó szava a kereszten a szinte már diadalmas: „Elvégeztetett” (Jn 19,30). Krisztus tanítása és tettei nemcsak életében, de halálában is a legteljesebb összhangban állnak egymással „Aki meg akarja tartani az életét, elveszti, aki

pedig elveszti, megtartja azt.” (Lk 17,33)

Nagy a kísértés, hogy nagypénteket egyfajta külső szemlélőként, mint mozinézők a moziban a vásznat szemléljük. Urunk golgotai keresztre azonban utólag rátekintve már nem egy egyszereplős monodráma helyszíne. A keresztyén

spiritualitás lényege ugyanis nem más, mint Krisztus keresztségével való azonosulásunk. „Krisztussal együtt keresztre vagyok feszítve: többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20). „Én azonban nem kívánok mással dicsekedni, mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztségével, aki által keresztre feszített számomra a világ, és én is a világ számára” (Gal 6,14). „Vagy nem tudjátok, hogy mi, akik Krisztus Jézusba kereszteltettünk, az ő halálába kereszteltettünk? A keresztség által ugyanis eltemettünk vele a halálba, ... Hiszen tudjuk, hogy a mi őemberünk megfeszítettet vele...” (Róm 6,3-4.6a). Vagy ahogy a 17. századi költő, Angelus Silesius rimbe szedte:

„*Gonosztól lelkedet kereszt és Golgota,*

Ha ott nincs benned is, nem váltja meg soha.”

László Virgil

Tartópillér

Azt hiszem, ismerős mindannyiunknak az a sajátos pillanat, amellyel a csibésztséget elkövetett kiskamasz vizsgálja apja arcát. A fürkésző tekintet, ahogy a hűtlenné lett barát figyelme társa mozdulatait. A magabiztosnak mutatkozó szónok szeme, aki egy rosszul megválasztott szó után sebesen pásztázza hallgatóságát. Mindegyik ugyanaz: a hibát vétő ember tekintete. És azt hiszem, mindegyik ugyanarra a kérdésre kutatja a választ: „kedvelsz-e még engem?”

Az Isten szentségét felismerő ember is hajlamos így fürkészni az Urat saját baklövésai, bűnei nyomán: „Még most is tart jóindulatod?” A kérdés mögött talán az az ösztönös feltetelezés áll, hogy az ő ragaszkodásának alapja bennünk van: azért választott ki, mert megérdemeljük, azért kedvel, mert kedvesek vagyunk, azért jóindulatú, mert látja ijedségünket. Az Istennel minket összekötő híd tartó oszlopa bizonyára a mi oldalunkra támaszkodik – véljük Ádámtól örökölt logikánkkal. Így aztán, ha a mi szívünk megínog – és van-e hét, amikor ne remegne –, felszínre tör a nyugtalanító kérdés: áll-e még a híd, tart-e még az Úr jósága irántam?

Emlékszem arra az üzenetre, amellyel először (és azóta még sokszor) kimozdított Isten ebből a számomra is ismerős bizonytalanságból. Húszéves koromban, egy ifjúsági istentiszteleten köszöntött rám. Egy mondat volt ez a római levél 5. fejezetéből, amely a szegedi evangélikus templom oltárának boltozatára volt festve. „*Mert amikor még erőtlene*

lenekért. Hiszen még az igazért is aligha halna meg valaki, bár a jóért talán még vállalja valaki a halált – majd a felirat a 8. verstől: – *Isten azonban abban mutatta meg rajtunk szeretetét, hogy Krisztus már akkor meghalt értünk, amikor még bűnösök voltunk.*”

Isten más okból és más mértékkel szeret minket, mint ahogy az képzeltük! Rendíthetetlen alapokon nyugszik, és minden fantáziánkat felülmúló a mértéke. Urunk irántunk való ragaszkodásának tartópillére ugyanis nem bennünk, hanem öbenne nyugszik. Független erényeinktől és érdemeinktől, és megelőz minket időben is. Nehéz ezt befogadni, mert nincs rá emberi példa, ezért azóta is lenyűgöz, ahogy visszahangzik bennem is a mondat: „*Isten azonban abban mutatta meg irántunk való szeretetét, hogy Krisztus már akkor meghalt értünk, amikor még bűnösök voltunk.*”

Hiszem, hogy ennek a feltétel nélküli, különleges ragaszkodásnak jele nagypéntek. Emlékeztető, hogy mielőtt hálásan élni akaró hívők lettünk, mielőtt hűségre törekvő tanítványokká váltunk, mielőtt vélt vagy valós érdemeink, sőt, mi magunk is megszülettünk volna – ez már akkor megvolt Istenben irántunk. Amikor még Megváltónk ellenségei, istentelenek voltunk, már akkor odaadta tökéletes életét értünk. Ezért ezt nem érvényteleníti semmi, és senki nem tud elszakítani tőle.

Ennek az önfeláldozó és minket megelőző szeretetnek a jele a kereszt. Mintha azt üzenné rajta keresztül a Szentlélek: ez a tartópillér – erre támaszkodj, erre hivatkozz, ebben remélj! Innen indulhat, indulni is akar a hálaadás és az öröm. Erre építhet, épülni is akar az igyekezet és a törekvés. Ezen nyugodhat, bátran nyugodjon is, szívünk békessége!

Sefcsik Zoltán lelkész, Szekszárd

„Az ÚR az én örökségem, azért benne bízom!” (Énekem az ÚR: 13. ének)

Se szeri, se száma a nevelési módszereknek, jobbnál jobb tanácsoknak, de trendi ötletekből sincs hiány. Van, ami megszívlelendő, de nem árt az óvatosság, mert némely irány eredménye nem csupán élvezhetetlen, hanem egyenesen keserű gyümölcs.

Számomra az alap mindig ugyanaz marad: velünk élő nagyanyám és szüleink életpéldája. Ők mind a négyünket szeretettel, türelemmel, mélységes Istenfélelemben szorgos munkára, mások iránti megbecsülésre neveltek. Tőlük tudom, hogy az úrvacsorának megtartó ereje van, s szent pillanatok azok, amikor akár családi körben, akár gyülekezetben, egészségben és betegségben, kilencven- vagy tizenkét évesen élhetünk vele, általa.

Édesanyám és nagyanyám sütötte a tűzhely platniján a gyülekezet ki tudja, hány száz éves ostyasütőjével az úrvacsorai ostyát. Még ma is emlékszem az illatokra, a konyha imádságos csendjére, a mintákra... Csillag, kereszt, zászlós bárány volt rajta. A szép hajnalcsillag, nemcsak a napkeleti bölcsekre, de ránk is ragyogott. Az „éjten éjjel tündöklő fénnel” világító Megváltó, a Feltámadott, így volt jelen ott és akkor. Ő kísérte, vezette lépteinket.

Legkisebbként nyugtalanított, ha bátyáim estefelé még nem voltak otthon. Nagyanyám határozottan mindig így szólt: Te csak ne aggodalmaskodj! Az igaz kenyér hazahozza őket. Sok fejtörést okozott ezzel a mondattal. Teológus koromban, mikor Pröhle Károly professzor úr János evangéliumát magyarázta, egyszerre világossá lett, milyen az igaz kenyér. Jézus mondja: „az én Atyám adja nektek az igazi mennyei kenyeret. Mert az Isten kenyere a mennyből száll le és életet ad a világnak.” (Jn 6, 32b - 33)

Nem ártana elgondolkozni azon, hogy szüleink, nagyszüleink számára mit jelentett az úrvacsora. A szent és profán közti különbséget, a kettő közti elszakíthatatlan kapcsolatot régen az egyszerű parasztemberek, a háztartásban kenyeret dagasztó asszonyok

világosan tudták. Igaz, ők nem eucharisziát emlegettek, hanem az Úr szent vacsorájával éltek, nem egyszer könnyeiket sem szégyellve. Nem komoran, hanem komolyan vették a szent jegyeket. A szentség titkáról többet tudtak és vallottak alázattal, mint amit mi feltételezünk róluk.

Miért írhatom le ezt a mondatot? Azért, mert szótlán szemlélő lehettem egy nagypénteki istentiszteleten, Csánigon.

Csánig Répcelakhoz tartozott, ahol minden vasárnap és ünnepnap délutánján volt istentisztelet. Nagypéntek estéjén úrvacsorai istentiszteletre gyűlt össze a kis falu népe az imaházba. Egy alkalom különösen felejthetetlen marad számomra. Körülbelül 1964-ben édesanyánk már dolgozott a két faluban mint házi betegápolónő. Védőnői oklevele a szülésre készülők, gyermekes családok közti munkára jogosította volna föl. Mégis más munkakört kapott. „Majd mindenkit arra agitál, hogy a kicsinyeket megkereszteljék, hiszen papné” – szölt a szóbeli indoklás. Idős betegek közé mehetett, hiszen úgymond nekik már úgysem sok van hátra. Hűségesen és örömmel látta el ezt a feladatot is. Akkoriban – (egészen az elmúlt évekig) – munkanap volt nagypéntek. Így az ünnep reggelén 8–12-ig a rendelőben mint ápolónő és orvosírnok dolgozott, majd délután a falu betegeit látogatta. Fáradtan ért haza öt óra tájt. Ünneplőbe öltözött, és így szólt hozzám: hiába kértem szabadságot, hogy délelőtt a répcelaki nagypénteki úrvacsorás istentiszteleten részt vehessek. Gyere, kislányom, megyünk Csánigra! Ott leszünk az esti istentiszteleten. Átgyalogoltunk hát a szomszéd faluba. A kicsike imaház tele volt hívekkel. Ünneplőben mindenki. Zengett az ének: „Nézd imáddal Jézusod, kínos halálra, mint jutott, munkálván üdvödet!” (211,1b) A gyülekezet megrendülten hallgatta édesapám igehirdetését Jézus Krisztusról, aki engedelmes volt mennyei Atyja iránt mindhalálig, mégpedig a keresztfán elszenvedett haláláig. Jézus velünk volt, a hangzó ige által, s az úrvacsorában, így a megalázottak kiegyenesedve, erőt, vigaszt nyerve tértek otthonaikba. Ma is előttem van édesanyám fáradt, mégis boldog arca, amin végigcsurogtak a könnyek. Aztán hármában hazagyalogoltunk.

Krisztus jelenlétének csodáját sokszor átéltem mint úrvacsorával élő gyülekezeti tag, később mint úrvacsorát osztó lelkész. Látam fölragyogni Krisztus arcát azokon, akik előttem térdeltek, illetve azokon, akik ostyát és bort nyújtottak felém.

Deméné Smidélusz Katáin nyugdíjas lelképásztor

Ember tervez...

— januári gondolatok egy segélyszervezet naplójából

Év eleje van, a tervezés ideje. Személyes életünkben és a munkában egyaránt. Nemcsak új lapot, de új füzetet is nyitunk. Rögzítjük, mit tudunk már most az előttünk álló 12 hónapról: fix dátumok, fontos események, végtelen listák célokról, tavalyról magunkkal hozott teendőkről, nagy tervekről... Bár lassan mindenki zsebében ott lapul egy-két okostelefon, és egyre többen vezetjük digitálisan a nap-tárunkat, a papír alapú éves tervezők is reneszánszukat élik. Nincs ellentmondás, kütyük ide vagy oda, legalább egyszer egy évben jólesik egy igazi tiszta lap, egy nagy átlátható tervezőnaplár, aminek segítségével a következő feladatnál távolabbra tekintve gondolhatjuk át az induló esztendő.

Így van ez nálunk, az Ökumenikus Segélyszervezetnél is, ahol dióhéjban „a nélkülözők és bajba jutottak segítése”-ként összefoglalt küldetésünkénél fogva minden évünk egyedi keveréke a tervezhető és előre nem látható eseményeknek. A tervezés egyre fontosabb, és évről-évre összetettebb feladat: az 1991-ben egyházak összefogásával született, kis magyar szervezet mára Magyarország egyik legnagyobb nemzetközileg is elismert szervezetévé vált. Az egykor 3-4 munkatársból három évtized alatt 3-400 fős munkatársi közösség lett; a rászorulókat tízezreik egész évben segítő országos intézményhálózat, a segélyakciók és fejlesztési projektek száza, ukrainai, iraki, afganisztáni képviselők

és további nemzetközi humanitárius és fejlesztési projektek összessége komoly tervezést és koordinációt igényel.

És akkor ott van a tervezhetetlen. Mert az elmúlt harmincből talán egyetlen olyan esztendő sem volt, amikor ne történt volna olyan váratlan krízishelyzet, ami előre nem tervezett gigantikus feladatokat tartogatott a Segélyszervezet közösségének. Gondoljunk a hazai és határon túli nagy árvizekre, a vörösiszapra, az olyan, egész világot megrázó katasztrófákra, mint a délkelet-ázsiai cunami, a haiti, japán vagy épp az elmúlt év végén nálunk is érezhető horvátországi földrengés. Mintha egyre sűrűbben „kérnének szót” a természet ősi erői, és ha ez nem lenne elég, egymást érik az olyan válságok is, melyeket mi, emberek okozunk: gazdasági egyenlőtlenségek, háborúk, éghajlatváltozás, és nyomukban sosem látott léptékű migrációs hullámok, humanitárius krízisek.

És amikor már egy-egy több évtizedes tapasztalattal bíró segélyszervezeti munkatárs azt gondolhatta, hogy őt már nem érheti meglepetés, akkor jött 2020 és vele a koronavírus. Az év, amikor a katasztrófa nem egy konkrét régiót, vagy települést érintett, hanem az egész világot. Bekerített minket és mindent megváltoztatott. Sokan tapasztalhatták saját környezetünkben is, amit a karitatív szervezetek annyiszor, hogy egy váratlan krízis biztosnak tűnő alapokra épített életüket is képes egyik napról a másikra romba dönteni, és nyomorba dönteni azokat, akiket eleve nehéz helyzetben tartalékok nélkül ért.

Az Ökumenikus Segélyszervezet 2020-as éve is más volt, mint a korábbiak. Tartottuk tavasszal zászlónkra tűzött ígéretünket: nem engedjük el a rászorulókat a járványhelyzetben sem. Mindent újra kellett gondolni, megtanultuk, hogyan lehet járványhelyzetben is ott lenni a rászorulókkal mellett, a maszkok mögül is emberi arcot mutatni. És ennek még messze nincs vége, a járványt, ha a vakcina meg is állítja, szociális hatásai még jó darabig velünk lesznek.

2021 van. Toll helyett ceruza, mindenre „A” és „B” tervek – óvatosabban tervezünk, mint egy éve. Mégis teli bizalommal, mert 2020-ban újra megtapasztalhattuk, hogy az „ember tervez, Isten végez” igazságában az is benne van, hogy bármi is jön, van hozzá erőnk. Fentről és egymástól. Az összefogás ereje.

Gáncs Kristóf kommunikációs igazgató
Ökumenikus Segélyszervezet

Az ige üzenetét bátran megmondani

Hosszú életpályája: Rajka, Ágfalva, Budapest, Kőszeg, Mészlen, Nemescsó, Sopron, Malomsok, jelenleg Szenden néz le a gyülekezetre. Szabálytalan portré Weltler Sándor evangélikus lelkészről, aki azt tanácsolja: a keresztyén/keresztyén ember még a legsötétebb és legkilátástalanabb helyzetben se veszítse el a bizodalmit, főleg a világ előtt.

– **Grafomán alkatnak tartja magát. Hová szokott írni?**

– Szándékom szerint inkább a fülekre, mint a szemekre, pedig a szívekre volna jó! Többnyire azonban csak a kéményekbe írtam, korommal. Aki nem olvasta, a kéményseprőjét okolja. Az interneten megtalálhatják egymást a keresők. Vannak kiadványokban és folyóiratokban megjelentetett írásaim és saját kiadású könyveim is.

– **Milyen gyülekezeti munkát végez mostanában?**

– Szószéken állva, orgonapadon ülve. A korom miatt egyre inkább az utóbbi. Szeretek orgonálni, szeretek énekelni. A gyülekezetek felülnézetből másképpen láthatók. Jelenleg Szenden nézek le a gyülekezetre.

– **Hiányzik-e az aktív szolgálat?**

– Nem, mert mostanában is korán kelek, az írásokat olvasom, magyarázom, többnyire már csak magamnak és a nememnek. Isten szent ígétől, a komolyzenétől, a jó irodalomtól egyetlen nyugdíjas pap sincsen eltöltve. Írást magyarázni, Bachot hallgatni, Hamvást olvasni – ma is nagy boldogság.

– **Kérem, foglalja össze életpályáját, hogy megismerhesék az olvasók!**

– Röviden – hosszú. Nem értek egyet azokkal, akik szerint rövid az élet. Nem így akartam, de így történt. Életem főbb állomásai 7-10 éves periódusokból álltak. Rajka (1945-1954): gyermekkor. Ágfalva (1954-1963): diákevek. Budapest-Kőszeg (1963-1970): teológiai tanulmányok, lelkészvizsga. Mészlen (1970-1981), ahol becsületet tanultam. Nemescsó (1982-1991), ahol társgyülekezetet és családot alapítottam. Sopron (1991-1998), ahol Isten „magányos gögöm szarvát letörte” (Babits): egy becsvágyó (ehrgéizig) gyülekezet előtt becsvágyból megbuktatott. Malomsok (1999-2012), ahol más övezett fel, és oda vitt, ahova nem akartam, ahonnan tizenhárom év után nyugdíjba vonultam. Sógórom szokta volt mondani: „Sándor, te megúszod a dolgokat, de ez nem azt jelenti, hogy jól is csinálod.”

– **Mivel tölti a napjait? Mivel foglalkozik?**

– Tréfásan azt is mondhatnám, hogy semmivel, ahogy a régi viccben hangzik: „– Mit csinál a papotok? – Semmit. Olvas.” Édesapám 56 pontos német nyelven, kézzel írt teológiai végrendelete tavaly karácsonyra magánkiadásban megjelent. Mivel magam is az út végére értem (a nyolcadik tízesemet költöm), a saját teológiai végrendeletemet is 56

pontban foglaltam össze. Hogy pedig meglegyen a három, a könyvecskében, amely a Pál fiai címet viseli, az ötven éven át gondosan őrzött, tragikusan fiatalon elhunyt volt teológustársam szellemi-lelki hagyatékát sem rejtettem véka alá.

– **2008-ban együtt utaztunk a Luther-úton. Hogy emlékszik rá?**

– Emlékezetes és szép ökumenikus út volt. Viszont ami utána következett, megtöltötte velem a Luther-utakat, még magát Luthert is. A 2017-es jubileumi esztendő pedig mélységesen felháborított és elszomorított. Napjainkban alig lehet Lutherről hiteles írást olvasni. Idén lehetőség volna arra, hogy javuljon a mérleg, hiszen 2021.

április 18-án lesz ötszáz éve annak, hogy Luther a birodalmi gyűlés előtt megingathatatlanul bizonyult. Ráadásul ez a nap idén vasárnapra esik, nem is akármelyikre: a húsvét utáni második vasárnapra: „Az Úr kegyelme betölti a földet.”

– **Szokott máskor is utazni?**

– Nem szívesen mozdulok ki a megszokott környezetemből, itthonról, de eddig mindig hálás voltam azoknak, akik kímőzöttak. A pápai Rákóczi Szövetséggel utaztam be a Kárpát-medencét, régi országrészeinket, Nagy-Magyarországot. Tartalmas és tanulságos utak voltak. A jelenlegi járvány miatt, fájdalom, ezeket a közösségi alkalmakat is szüneteltetni kell. Gondolom, nemcsak nekem hiányoznak.

– **Mit kapott Luthertől, mit tanult tőle?**

– Az ige üzenetét bátran megmondani, alaposan meggondolni, türelmesen megszenvedni. A legnehezebb lecke: semmit nem hozzá tenni, és semmit nem elvenni belőle! Csak azt volna szabad továbbadni, amit kaptunk, amint Pál és Luther is azt adta tovább, amit kapott.

– **Nekünk, dunántúli evangélikusoknak mit adhat ma Luther?**

– A reményt! A keresztyén/keresztyén ember még a legsötétebb és legkilátástalanabb helyzetben se veszítse el a bizodalmit, főleg a világ előtt! „Miben reménykedik, gróf úr?” – kérdezték Széchenyitől. „A feltámadásban!” – válaszolta a gróf. Ez nemcsak a Krisztusban hívőknek, hanem minden magyarnak szól, határon innen, határon túl.

– **Nyugdíjasként több ideje jut-e a családjára?**

– Sokkal többe törődhettem volna és törődhetnék velük. Rossz apa voltam, és rossz nagypapa vagyok. Öröömöm, hogy mindkét gyermekünk révbe jutott, ráadásul a fiam révén immár a negyedik generáció evangélikus gyülekezeti munkát végez az anyaszentegyházban. Jó volna, ha nem szakadna meg a lánc! Hogy mi lesz az unokákból, csak Jóisten tudja. Remélem, lesz, aki folytatja!

Balla Emőke

„Mert nem az a fontos, amit lát az ember. Az ember azt nézi, ami a szeme előtt van, de az ÚR azt nézi, ami a szívben van.” (Sámuel első könyve 16,7b)

„A szív elrejtett embere a szelíd és csendes lélek el nem múló díszével: ez értékes Isten előtt.” (Péter első levele 3,4)

Rick Bundschuh: A mentőcsónak (Igaz történeten alapul.)

Ani nagydarab, nem túl vonzó lány volt, voltaképpen kövér. Az ifjúsági csoport tagjaként részt vett a legtöbb ifjúsági rendezvényen. Egy este az ifvezető egy olyan szituációs játékkal vezette be az alkalmat, ami a „Mentőcsónak” címet viselte. A jelenlévő tucatnyi középiskolásnak azt az utasítást adta, hogy székeiket úgy rendezzék el, mintha egy mentőcsónak ülései lennének, majd a következőt mondta: „Ti tizenketten egy hajótörés túlélői vagytok. Sikerült eljutnotok eddig a mentőcsónakig, és beültök. Amikor már a csónakban vagytok, rémülten veszitek észre, hogy az élelem-tartalék csak tizenegy ember számára elegendő, és a csónak is csak tizenegy személyt bír el biztonságosan. Tizenkét személynél felborulhat, és így mindnyájan megfulladhattok. El kell döntenetek, hogy mit tesztek.” A csoport tagjai egy pillanatig tanácstalanul néztek egymásra, majd élénk vita kezdődött. Arra a döntésre jutottak, hogy a többség érdekében egyiküket fel kell áldozni. De ki legyen az?! Ahogy

erről kezdtek tanakodni, egymás után ejtették azokat, akik feltehetően hasznára lehetnek a túlélőknek. A legerősebb, sportos alkutú fiúkat semmiképp sem áldozhatják fel. Szükség van az erejükre az evezésnél. Az viszont csak természetes, hogy a fiúk egyik csinos lányt sem hagyhatják, hogy a cápák martalékává váljon. Szép lassan mindenkit megemlítették, és ejtettek, mint lehetséges áldozatot - Ani kivételével. Némelyik túl okos, túl tehetséges vagy túl népszerű. Végül Ani, aki talán nem volt vonzó, de buta sem, kibökte: „MAJD ÉN KIUGROM!” Nem, nem! – tiltakoztak a csoporttagok. Amikor azonban meg kellett volna indokolni, hogy miért ne ugorjon, nem jutott eszükbe semmi értelmes érv, így azután elhallgattak. Amikor a játék ideje lejárt, a csoport tagjai bejelentették, hogy nem tudták eldönteni, mit tegyenek. Az ifvezető a mentőcsónak példáját felhasználva tanította a fiatalokat. Ani azonban már „megtanulta a maga leckéjét”. Másnap Ani kiugrott... Az ifjúsági csoport megerősítette benne az önmagáról kialakított negatív véleményét, azaz, hogy „valóban” semmi értéke nincs. „Barátai” a csoportban mélysegesen megdöbbentek, és nagyon elszomorította őket a lány öngyilkossága. Végül is annyi minden van, amiért élhetett volna... Csak nekik nem jutott eszükbe, mik voltak azok.

Mi ritkán nézünk a felszín alá, hogy meglássuk egy társunkban azt, amit Krisztus lát. Ehelyett többnyire egyenlőségjelet teszünk az értéke és kinézete, népszerűsége, vagyona vagy képességei közé. Ha ezek egyike sem nyilvánvaló számunkra, akkor semmi értéket nem látunk benne. Isten minden embert a saját képmására teremtett és szeret. Fiát, Jézus Krisztust, ártatlanul értünk áldozta a kereszten. Majd húsvét hajnali feltámasztásával bűneink bocsánata mellett az örök élet távlatát is megnyitotta számunkra. Kedves Olvasóm! Ő vezessen el téged is erre a bizonyosságra, és társaid iránti krisztusi mentő szeretetre! – JÉZUS KRISZTUS FELTÁMADT! – VALÓBAN FELTÁMADT!

Szeretettel: Váraljainé Melis Orsolya (Orsi néni)

Stephane Arfi: Három nap Jeruzsálemben

Könyvajánló

„Kétezer évvel ezelőtt egy régi keleti királyságban, amelynek fővárosa Jeruzsálem volt, élt egy kivételes fiúcska. Jóshuának hívták, ami héberül azt jelenti: az ég megsegít. A rendkívül okos és érzékeny Jóshua tekintetéből elmondhatatlan gyengédség árad. A szívében azonban hatalmas haragot táplál az Isten, vagyis az ég ellen. Mert Jóshua nem elégszik meg azzal az ősi törvénnyel, amelyet az Ég a bajok orvoslására szánt: Ha boldogan akarsz élni, szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”.

Stephane Arfi 1968-ban született, jelenleg a franciaországi Bretagne-ban élő író, harmadik regényében Jézus gyermekkorának azt a különleges eseményét dolgozza fel, amikor a 12 éves Jézus a szüleitől elszakadva három napot Jeruzsálemben tölt. A Biblia nem írja le részletesen ennek a három napnak az eseményeit, mindenesetre nagy szerepe lehetett a fiatal Jézus életében, hiszen gyermekkorából ez az egyetlen történet, amit megörökített a Szentírás. Az ezt követő közel 20 évet is homály fedi, csak annyit tudunk meg, hogy „Jézus gyarapodott bölcsességben, testben, Isten és emberek előtt való kedvességben”.

Az író a Jeruzsálemben töltött három napot saját kitalált elképzelései alapján mutatja be. Az ifjú Jóshua keresi a helyét a világban. Tudni akarja, miért szenvednek az ártatlanok és miért halnak meg a kisgyermekek? Miért van a földön betegség, és miért nem elég a szeretet törvénye a boldogsághoz? Az első két napban a szegénység-

gel és a nyomorral a szenvedéssel találkozik. Olyan emberek kerülnek látókörébe, akik Jézus életének valóságosan részesei lettek. Barabbás, Keresztelő János, Iskáriótes Júdás, Magdalai Mária. A regény cselekménye párhuzamosan több szálon fut. Központi szerepe van benne az ifjú Jóshua érzelmeinek. Mennyi mindenben megy keresztül, mennyi harag és gyűlölet erősödik meg szívében ahhoz, hogy kimondja: „Miféle szeretet ez, ha csak arra jó, hogy még boldogtalanabbak legyünk?” Nemrég tudta meg édesanyjától a „nagy titkot”, hogy ki az ő igazi apja, amit valahogy mindig is érzett. Jeruzsálem utcáit járva lelkében a haragos indulat egyre fokozódik. Mindeközben szülei aggodalmát is nyomon kísérhetjük: „Vajon hol alszik? Lopott-e, hogy enni tudjon? Mi van, ha letartóztatták?” Jóséf, Jóshua apja nehéz helyzetébe is bepillantást enged az író.

A harmadik napon Jóshua Kajafással történő utcai vita után kimerülve Hillél rabbi házába kerül, ahol találkozik az ifjú Gamáliellel. Szívét mélyen megérinti a szegények és az elesettek sorsa, akik szinte nem is élnek, csak nézik az életet, ami nekik nem adatott meg”. A történet feszültsége egyre fokozódik. Hilléllel folytatott beszélgetés során megfogalmazódik, mi is az élet igazi értelme. Jóshua keresi a választ a boldogság igazi titkára. Mint ahogyan minden ember az élete során vágyik ennek megismerésére. Az ég feltárja előtte titkát, melyet a bölcs Hillél segítségével megfejt. Azt az egyetlen szót, amely minden törvénynél feljebb való, amely mindannyiunk boldogságának is a kulcsa.

Hogy megtudjuk melyik ez a szó, kíséreljük el Jóshuát ezen a három napon!

Szarka Éva

Dunántúli Harangszó

A Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület lapja

Megjelenik negyedévenként

Felelős kiadó: Szemerei János püspök

Megbízott felelős szerkesztő és terjesztés:

Koczor György

Email: gyorgy.koczor@lutheran.hu

Telefon: +36 20/824-3444

Korrekter: Benkóné Jancsó Hanna

A szerkesztőség címe:

8933 Zalaistvánd, Arany J. tér 2.

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Megrendelhető: E-mail: gyorgy.koczor@lutheran.hu

Postacím: 8933 Zalaistvánd, Arany J. tér 2.

Az újság kiadását adománnyal kérjük támogatni, melyet az alábbi számlára lehet befizetni:

Számlakezelő:

Zalaistvándi Evangélikus Egyházközség

Számlaszám:

UniCredit Bank 10918001-00000028-48030025

Külföldről:

IBAN: HU20 1091 8001 0000 0028 4803 0025

Készült az Asperján Nyomdában

Tördelés:

RENZOL Dekor Reklámstúdió, Zalaszentgrót

A cikkek tartalmáért a szerző vállal felelősséget!

ISSN 1416-9770

A hátapon a tabi templom kisharangja látható.

1% LÉLEKKEL, ISMERETTEL

Egyházi 1%-os felajánlásod mellett civil 1%-oddal támogasd az **EVANGÉLIKUS SZERETETOTTHONOK, NEVELÉSI-OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK VAGY GYÜLEKEZETEK ALAPÍTVÁNYAIT.**

MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS EGYHÁZ

Technikai szám: **0035**

CIVIL

egyszazalek.lutheran.hu

EVANGÉLIKUSOK VAGYUNK

és te?

NEPSZÁMLÁLÁS 2021

+1%

www.evangelikus.hu | LÉLEKKEL, ISMERETTEL

Dunántúli
Harangszó